

ДОСЛІДЖЕННЯ ОЦІНКИ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВОГО ЕЛЕМЕНТУ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

© 2015 Д'ЯКОНОВА І. І., МОРДАНЬ Є. Ю.

УДК 336.71:338.246.025.2

Д'яконова І. І., Мордань Є. Ю. Дослідження оцінки рівня фінансової стабільності як складового елемента механізму державного регулювання банківської системи

Метою статті є розробка методичного підходу до оцінки рівня фінансової стабільності банківської системи, що дозволяє виявити тенденції зростання рівня ризиків банківської системи та спрогнозувати виникнення системних криз у майбутньому. Обґрунтована необхідність створення функції макропруденційного нагляду з метою забезпечення системної стабільності банківської системи в цілому, а не окремого банку. Для оцінки рівня фінансової стабільності банківської системи запропоновано використовувати агрегований індикатор фінансової стабільності банківської системи (AIFS), який базується на розрахунку субіндексу фінансової стабільності, субіндексу фінансової вразливості та субіндексу економічного клімату. У статті представлено поетапну технологію визначення агрегованого індикатора фінансової стабільності банківської системи, здійснено його розрахунок та зроблено висновок про рівень фінансової стабільності банківської системи України за період 2007 – 2013 рр.

Ключові слова: банківська система, регулювання банківської системи, макропруденційний нагляд, макропруденційний аналіз, агрегований показник фінансової стабільності, оцінка фінансової стабільності, системний ризик.

Рис.: 2. Табл.: 1. Бібл.: 11.

Д'яконова Ірина Іванівна – доктор економічних наук, професор, професор Української академії банківської справи Національного банку України (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)

E-mail: dyakonova@uabs.edu.ua

Мордань Євгенія Юріївна – аспірантка, Українська академія банківської справи Національного банку України (вул. Петропавлівська, 57, Суми, 40030, Україна)

E-mail: evgenia.mordan@gmail.com

УДК 336.71:338.246.025.2

Дьяконова И. И., Мордань Е. Ю. Исследование оценки уровня финансовой стабильности как составного элемента механизма государственного регулирования банковской системы

Целью статьи является разработка методического подхода к оценке уровня финансовой устойчивости банковской системы, позволяющего выявить тенденции роста уровня рисков банковской системы и спрогнозировать возникновение системных кризисов в будущем. Обоснована необходимость создания функции макропруденциального надзора с целью обеспечения системной стабильности банковской системы в целом, а не отдельного банка. Для оценки уровня финансовой стабильности банковской системы предложено использовать агрегированный индикатор финансовой стабильности банковской системы (AIFS), который базируется на расчете субиндекса финансовой стабильности, субиндекса финансовой уязвимости и субиндекса экономического климата. В статье представлена поэтапная технология определения агрегированного индикатора финансовой стабильности банковской системы, осуществлен его расчет и сделан вывод об уровне финансовой стабильности банковской системы Украины за период 2007 – 2013 гг.

Ключевые слова: банковская система, регулирование банковской системы, макропруденциальный надзор, макропруденциальный анализ, агрегированный показатель финансовой стабильности, оценка финансовой стабильности, системный риск.

Рис.: 2. Табл.: 1. Библ.: 11.

Дьяконова Ирина Ивановна – доктор экономических наук, профессор, профессор Украинской академии банковского дела Национального банка Украины (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)

E-mail: dyakonova@uabs.edu.ua

Мордань Евгения Юрьевна – аспирантка, Украинская академия банковского дела Национального банка Украины (ул. Петропавловская, 57, Сумы, 40030, Украина)

E-mail: evgenia.mordan@gmail.com

UDC 336.71:338.246.025.2

D'yakonova I. I., Mordan Ye. Yu. Study on Estimating the Level of Financial Stability as Component of the Mechanism for State Regulation of Banking System

The article is aimed to develop a methodological approach to estimating the level of financial stability of banking system, helping to identify trends in the growth of the risk level of banking system and to predict the occurrence of systemic crises in the future. The necessity of establishing the function of macroprudential supervision to ensure systemic stability of banking system as a whole, i.e. not in terms of a single bank, has been substantiated. To estimate the level of financial stability of banking system is proposed to use an aggregate indicator of financial stability of banking system (AIFS), which is based on calculating sub-indices of financial stability, financial vulnerability and sub-indices of economic climate. The article presents a step-by-step technology for determining the aggregated indicator of financial stability of banking system, its calculations and conclusion about the level of financial stability of banking system of Ukraine for the time span of 2007-2013.

Key words: banking system, regulation of the banking system, macroprudential supervision, macroprudential analysis, aggregate indicator of financial stability, estimating the financial stability, systemic risk.

Pic.: 2. Tabl.: 1. Bibl.: 11.

D'yakonova Iryna I. – Doctor of Science (Economics), Professor, Professor of the Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Petropavlivska, 57, Sumy, 40030, Ukraine)

E-mail: dyakonova@uabs.edu.ua

Mordan Yevgeniya Yu. – Postgraduate Student, Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine (vul. Petropavlivska, 57, Sumy, 40030, Ukraine)

E-mail: evgenia.mordan@gmail.com

У сучасних умовах розвитку національної економіки важливе значення має стан банківської системи. Саме банки є одним з головних джерел інвестування фінансових ресурсів в економіку країни. Забезпечення стабільності банківської системи – це першочергове завдання, яке необхідно вирішити на шляху

інтеграції України до європейського економічного простору [2]. Формування ефективного механізму регулювання банківської системи України є об'єктивною необхідністю, оскільки обґрунтовує заходи щодо досягнення цілей регулювання банківської системи в контексті забезпечення необхідних її параметрів в умовах неспри-

ятливого впливу ендогенних та екзогенних факторів та постійного зростання рівня невизначеності їх змін. Тому важливим елементом державного регулювання банківської системи є оцінка стану об'єктів регулювання на мікро- (мікропруденційний аналіз) та макро- (макропруденційний аналіз) рівнях. Зважаючи на особливу роль банківських установ у забезпеченні стабільності всієї фінансової системи та у фінансуванні реального сектора економіки, впровадження макропруденційного нагляду та регулювання є визаною необхідністю, оскільки при цьому банківська система розглядається у взаємозв'язку з фінансовою та економічною системами, досліджуються системні ризики та взаємозв'язки між системно значущими учасниками, що діють на різних ринках. Так, відповідно до концепції реформування банківської системи України до 2020 р. передбачено інституційну трансформацію Національного банку України та створення функції макропруденційного нагляду, що передбачає попередження зростання системних ризиків банківської системи та забезпечення її стабільності як такої, а не уникнення банкрутства окремих банків.

Питання сутності та забезпечення фінансової стабільності банківської системи та окремих банків останнім часом стало предметом серйозних наукових досліджень, яким присвячений цілий ряд робіт, авторами яких є І. В. Белова [1], Ж. М. Довгань [4], О. В. Дзюблюк [3], І. І. Д'яконова, В. О. Зінченко, Г. Т. Карчева, О. М. Колодізев, О. В. Крухмаль, О. В. Лук'янець, М. І. Савлукта інші. Як правило, у банківській практиці основний акцент робиться на аналіз, оцінку та способи забезпечення фінансової стабільності банківської установи (мікропруденційний аналіз), визначення головних чинників впливу на її діяльність.

Тому, незважаючи на значну кількість наукових робіт у сфері регулювання банківської системи, нами виявлено, що переважна їх більшість досліджують мікропруденціальне регулювання на рівні окремого банку (оцінку стійкості окремого банку та грошово-кредитну політику), при цьому макропруденціальне регулювання на рівні банківської системи, в контексті забезпечення фінансової стабільності банківської системи, досліджено недостатньо.

Метою статті є розробка методичного підходу до оцінки рівня фінансової стабільності банківської системи на основі урахування характеру впливу ендогенних та екзогенних факторів.

Регулювання банківської системи визначається як функція державного управління, що реалізується уповноваженими органами (переважно, через центральний банк) через регулювання процесів на макrorівні, пов'язаних з грошово-кредитними відносинами та забезпеченням стабільності фінансових ринків; на мікрорівні – через регулювання окремих елементів банківської системи без безпосереднього втручання в їх оперативну діяльність, детермінуються нормативністю шляхом створення та постійної актуалізації відповідної нормативно-правової бази та спрямована на забезпечення виконання банківською системою притаманних їй функцій без загрози втрати фінансової стабільності [6]. Об'єктом регулювання на макrorівні є банківська

система з притаманними їй системними властивостями та ефектами, у тому числі системним ризиком банківської системи.

Національний банк України має ініціювати створення функції макропруденційного нагляду, метою якого є забезпечення системної стабільності банківської системи в цілому, а не окремого банку. Для цього має бути створений формалізований процес аналізу фінансової стабільності банківської системи з метою виявлення зростання рівня ризиків банківської системи та прогнозування виникнення системних криз у майбутньому.

В Україні ключовим інструментом макропруденційного аналізу є оцінка фінансової стабільності банківської системи на основі обчислення основних та додаткових індикаторів фінансової стабільності, запропонованих Міжнародним валютним фондом [9]. Індикатори фінансової стійкості – це показники поточного фінансового стану і стійкості фінансових установ країни та їх контрагентів із сектору нефінансових корпорацій та сектору домашніх господарств. Дані містять інформацію про основні індикатори фінансової стійкості депозитних корпорацій (банків) щодо достатності капіталу, якості активів, прибутку та рентабельності, ліквідності, чутливості до ринкового ризику і рекомендовані індикатори фінансової стійкості, а також вихідні дані для їх складання. Індикатори фінансової стійкості дають уявлення про ринки, на яких здійснюють свою діяльність фінансові установи. Дані складаються та поширюються за 12 основними та 14 рекомендованими індикаторами фінансової стійкості депозитних корпорацій (банків) [5, 10].

Значна кількість та різноплановість показників, що розраховуються за цим підходом, не дають змоги точно оцінити рівень фінансової стабільності банківської системи.

Крім цього, на нашу думку, доцільним є те, щоб при макропруденційному аналізі, крім показників, що характеризують ендогенні параметри банківської системи, кількісну оцінку отримували б і вплив екзогенних факторів на стан та рівень стабільності банківської системи.

Зважаючи на зазначене, для вдосконалення макропруденційного нагляду вважаємо за доцільне розробити агрегований індикатор фінансової стабільності банківської системи України, який буде застосовуватись у системах раннього реагування, а також у поєднанні з уже наявними інструментами, у системах контролю та моніторингу для виявлення поточних і майбутніх тенденцій в частині ризиків та загроз банківської системи.

Узагальнивши розробки вітчизняних і зарубіжних науковців, що досліджували питання розробки агрегованих індикаторів фінансової стійкості на основі макроекономічних підходів, нами запропонований методичний підхід до визначення агрегованого показника фінансової стабільності банківської системи України, що передбачає реалізацію наступних етапів (рис. 1).

Відбір показників, які доцільно застосовувати для аналізу фінансової стабільності банківської системи України та прогнозування її рівня в майбутньому базувались на розробках вітчизняних і зарубіжних науковців, рекомендацій світових регуляторних органів. За

результатами цього для визначення агрегованого показника фінансової стабільності банківської системи вважаємо за доцільне враховувати наступні групи коефіцієнтів (табл. 1).

Зважаючи на те, що на результати агрегування впливають масштаб та одиниці виміру всі розраховані показники було нормалізовано до значень [0; 1] за допомогою нормалізації Севіджа та узагальнено за методом арифметичного середнього у відповідні субіндекси.

За допомогою запропонованого методичного підходу було проведено розрахунок агрегованого індикатора фінансової стабільності банківської системи України за період з 01.01.2008 по 01.01.2014 рр. (рис. 2).

Аналізуючи даний показник, варто зазначити, що протягом періоду аналізу він варіювався в межах трьох рівнів. Так, на початок 2008 р. фінансова стабільність

банківської системи характеризувалась задовільним рівнем зі зростанням ступеню ризику. Проте *AIFS* мав найнижче значення даного рівня (0,401), що дозволяє зробити висновок про хиткий стан фінансової стабільності та значну ймовірність переходу до нестабільного рівня.

Внутрішні та зовнішні негативні наслідки фінансово-економічної кризи 2008 р. призвели до зниження рівня фінансової стабільності банківської системи України, агрегований показник якої станом на 01.01.2009 р. набув найнижчого значення за період дослідження (*AIFS* = 0,316).

Наступні два роки (2009 – 2010 рр.) показали стрімке підвищення рівня агрегованого показника фінансової стабільності, який станом на 01.01.2011 р. набув помірного рівня (*AIFS* = 0,719). Зростання відбулося завдяки основним антикризовим заходам як уряду, так і НБУ.

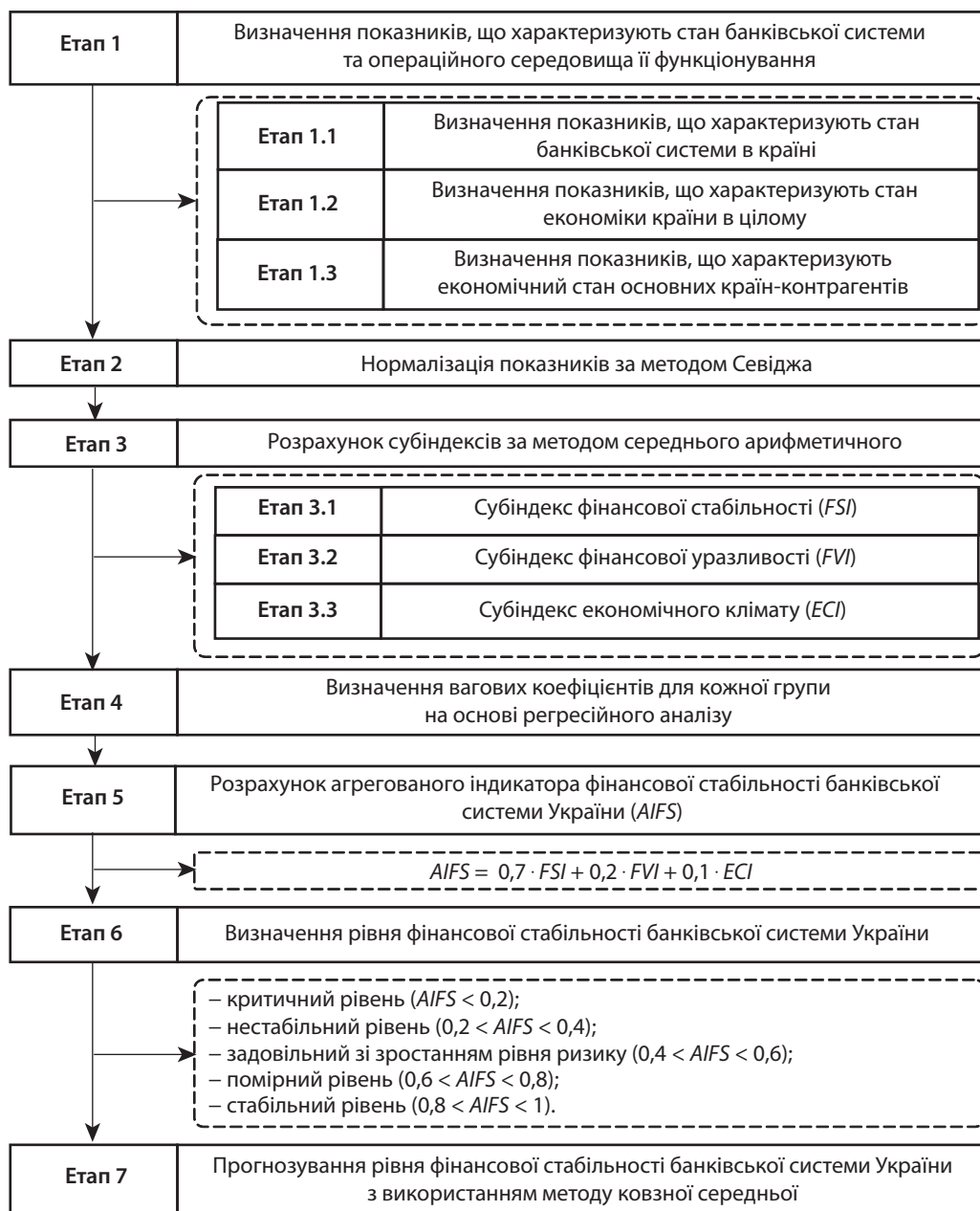

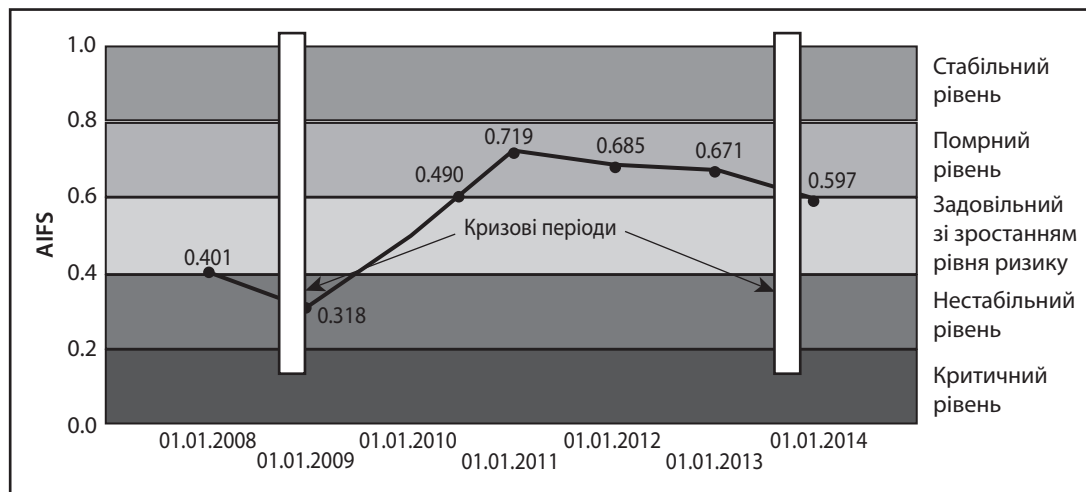
Рис. 1. Технологія визначення агрегованого показника фінансової стабільності банківської системи

Джерело: авторська розробка.

Групи показників, що враховуються при розрахунку агрегованого індикатора фінансової стабільності банківської системи України (AIFS)

№	Назва	Характеристика	Ваговий коефіцієнт
Субіндекс фінансової стабільності (FSI)			
K1	Коефіцієнти платоспроможності	Визначають достатність власного капіталу для виконання законних вимог кредиторів та забезпечення інтересів вкладників	0,7
K2	Коефіцієнти рентабельності	Характеризують величину та структуру прибутку та ефективність використання банками ресурсів	
K3	Коефіцієнт ліквідності	Характеризують можливість виконати зобов'язання перед контрагентами	
K4	Коефіцієнти кредитного ризику	Визначають ступінь загрози втрати частини ресурсів чи недоотримання прибутку	
K5	Коефіцієнти валютного ризику	Виражають можливий чи наявний ризик для капіталу чи надходжень, спричинений несприятливим коливанням курсів іноземних валют та цін на банківські метали	
Субіндекс фінансової уразливості (FVI)			
K6	Коефіцієнти фінансової вразливості	Відображають макроекономічні умови, включаючи стан державного бюджету, валютних резервів та реального сектора	0,2
Субіндекс економічного клімату (ECI)			
K7	Коефіцієнти економічного клімату	Характеризують стан економіки основних контрагентів України	0,1

Джерело: авторська розробка.

Рис. 2. Динаміка агрегованого індикатора фінансової стабільності банківської системи України за період з 01.01.2008 по 01.01.2014 рр.

Джерело: розраховано авторами на основі [5, 7, 8].

Починаючи з 2011 р., агрегований показник фінансової стабільності банківської системи України поступово знижувався. Зміну показника можна пояснити погіршенням макроекономічних показників України та зростанням рівня політичних ризиків. НБУ здійснював заходи як адміністративного, так і регулятивного впливу, особливу увагу звертаючи на валютну стабільність та зниження доларизації економіки України. Попри ці заходи, AIFS на початок 2014 р. становив 0,597, що є межею помірному рівню та задовільного зі зростанням рівня ризику.

Отримані результати дають можливість детально аналізу рівня фінансової стабільності банківської системи України. Для утримання показника AIFS на помір-

ному рівні потрібно здійснювати відповідні стабілізаційні заходи відповідно до зміни операційного середовища функціонування.

Графічна інтерпретація проведених розрахунків рівня фінансової стабільності банківської системи України за розробленим нами підходом свідчить, що агрегований індикатор достатньо точно визначив суттєве погіршення фінансової стабільності банківської системи протягом кризових періодів.

За результатами оцінки та прогнозування агрегованого індикатора фінансової стабільності банківської системи мають систематично переглядатися пріоритети макропруденційного нагляду для збереження гнучкості

і вчасного реагування на нові особливості динамічного банківського ринку України.

ВИСНОВКИ

Для оцінки поточних і майбутніх тенденцій рівня системних ризиків та загроз, що генеруються операційним середовищем функціонування банківської системи, і запобігання кризових явищ у майбутньому запропоновано використовувати методику оцінки фінансової стабільності банківської системи, розроблену на основі розрахунку агрегованого індикатора фінансової стабільності банківської системи, що враховує екзогенні та ендогенні фактори впливу.

Представлена технологія розрахунку AIFS включає такі етапи: визначення показників, що характеризують стан банківської системи, та операційне середовище її функціонування; нормалізацію показників; розрахунок субіндексів (субіндексу фінансової стабільності, субіндексу фінансової уразливості та субіндексу економічного клімату); визначення вагових коефіцієнтів; визначення рівня фінансової стабільності банківської системи України та його майбутнього прогнозування.

Отримані результати розрахунку агрегованого індексу фінансової стабільності банківської системи України за період з 01.01.2008 по 01.01.2014 рр. свідчать про те, що рівень фінансової стабільності банківської системи країни коливається в межах трьох рівнів: нестабільний, задовільний зі зростанням рівня ризику та помірний.

Розрахунок агрегованого індикатора фінансової стабільності банківської системи України в поєднанні з іншими інструментами макропруденційного аналізу доцільно застосовувати у процесі державного регулювання банківської системи, що надасть можливість здійснювати прогноз майбутніх нестабільних ситуацій у банківській системі та забезпечить досягнення цілей державного регулювання. ■

ЛІТЕРАТУРА

- Белова І. В.** Визначення фінансової стабільності України / І. В. Белова, С. В. Башлай // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 7. – С. 25 – 31.
- Гриценко Л. Л.** Банківська система України: сучасний стан і напрямки розвитку / Л. Л. Гриценко, Є. Ю. Онопрієнко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 10. – С. 111 – 117.
- Дзюблюк О. В.** Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: монографія / О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк. – Тернопіль: Терно-граф, 2009. – 316 с.
- Довгань Ж. М.** Фінансова стійкість банківської системи України: проблеми оцінки та забезпечення: монографія / Ж. М. Довгань. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 448 с.
- Індикатори фінансової стійкості та довідкові дані [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575
- Мордань Є. Ю.** Трактатування сутності поняття «регулювання банківської системи» з урахуванням сучасних тенденцій наукової методології / Є. Ю. Мордань // Інвестиції: практика та досвід. – Чорноморський державний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2014. – № 8. – С. 83 – 86.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

8. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

9. Показатели финансовой устойчивости. Руководство по составлению (Вашингтон, округ Колумбия, США: Международный Валютный Фонд, 2007 год) [Электронный ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf>

10. Статистика індикаторів фінансової стійкості / Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58001&cat_id=44444

REFERENCES

Bielova, I. V., and Bashlai, S. V. "Vyznachennia finansovoi stabilnosti Ukrainy" [Defining Financial Stability Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy*, no. 7 (2013): 25-31.

Dziubliuk, O. V., and Mykhailiuk, R. V. *Finansova stiiikist bankiv iak osnova efektyvnoho funktsionuvannia kredytnoi systemy* [The financial stability of banks as a basis for the effective functioning of the credit system]. Ternopil: Terno-hraf, 2009.

Dovhan, Zh. M. *Finansova stiiikist bankivskoi systemy Ukrainy: problemy otsinky ta zabezpechennia* [The financial stability of the banking system of Ukraine: problems of assessment and support]. Sumy: UABS NBU, 2012.

Hrytsenko, L. L., and Onopriienko, Ye. Yu. "Bankivska systema Ukrainy: suchasnyi stan i napriamky rozvytku" [The banking system of Ukraine: current state and development trends]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 10 (2010): 111-117.

"Indykatory finansovoi stiiikosti ta dovidkovi dani" [Indicators of financial stability and reference data]. Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575

Mordan, Ye. Yu. "Traktuvannia sutnosti poniattia «rehulivannia bankivskoi systemy» z urakhuvanniam suchasnykh tendentsii naukovoii metodologii" [The interpretation of the essence of the concept of "regulation of the banking system" with the current trends of scientific methodology]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 8 (2014): 83-86.

Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy. <http://www.bank.gov.ua>

"Pokazateli finansovoy ustoychivosti. Rukovodstvo po sostavlenniu (Vashington, okrug Kolumbiia, SShA: Mezhdunarodnyy Valiutnyy Fond, 2007 god)" [Financial soundness indicators. Compilation Guide (Washington, DC, USA: International Monetary Fund, 2007)]. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fsi/guide/2006/pdf/rus/guide.pdf>

"Statystyka indykatoriv finansovoi stiiikosti" [Statistics indicators of financial stability]. Ofitsiyni sait Natsionalnoho banku Ukrainy. http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58001&cat_id=44444